

Nr 157.

Av herr **Linderot**, om upphävande av gällande transportförbud beträffande vissa tidningar.

När riksdagen år 1940 beslutade antaga en »förordning rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.», skedde detta under ganska uttryckligt angivande att förordningen betraktades som en nödfallsåtgärd, vilken snarast borde upphävas eller ersättas av andra åtgärder i förordningens syfte. Redan vid föredragningen i statsrådet anförde chefen för justitiedepartementet bland annat, »att ifrågavarande åtgärder ej få givas sådan karaktär, att medborgarna därigenom betagas den frihet till opinionsbildning som ett demokratiskt statsskick har att skydda». Justitieministern anförde vidare: »Uppenbart är det dock här fråga om åtgärder som, särskilt ekonomiskt, kunna ha vittgående verkningar. Sådana åtgärder böra därför endast få ske i allvarliga tider och böra omgärdas med garantier som utesluta en godtycklig tillämpning.»

Justitieministern yttrade vid förslaget behandlings i första kammaren bland annat följande: »Då jag förberedde den proposition som nu är föremål för överläggning i kammaren, hade jag en mycket stark känsla av att jag befann mig på gränsmarkerna till det område som i vårt land skyddas genom tryckfrihetsförordningens föreskrifter... Jag erkänner, att det icke under lugnare tider skulle ha fallit mig in att komma med ett förslag sådant som detta, och jag delar till fullo de förhoppningar som det givits uttryck åt i denna debatt, nämligen att detta lagförslag måtte bli så kortlivat som möjligt.»

Under debatten i första kammaren anfördes av herr Herlitz: »Efter min mening finnes det ur grundlagssynpunkt mycket starka betänkligheter att anföra mot denna lag... Jag har känt ett behov att deklarerat att för min del omdömet måste utfalla i den riktningen att denna lagstiftning är föga förenlig med tryckfrihetsförordningen.»

Första kammarens andre vice talman, herr Akerberg, uttalade: »... för den som anser yttrande-, församlings- och tryckfriheten oskiljaktig från en verklig demokrati, ter det sig som en tendens till kulturskymning att åtgärder av den karaktär som det är fråga om i det här sammanhanget måste tillgripas...»

Men så mycket nödvändigare är det att man är på det klara med att det endast är fråga om *rent tillfälliga nödvändighetsåtgärder*»

Lagutskottets ordförande herr Schlyter yttrade: »För min del skulle jag emellertid på grund av de principiella betänkligheter som jag har givit uttryck åt vilja uttala den förhoppningen att denna fråga kommer att tagas under förnyat övervägande så att vi inte till ett annat år skola behöva i brist på klara bestämmelser i tryckfrihetsförordningen förlänga en lag av denna beskaffenhet».

Även i debatten i andra kammaren anfördes starka betänkligheter mot det framlagda förslaget. Sålunda anförde exempelvis herr Österström: »Varje medvetet åtgörande från statsmakternas sida att begagna rent tekniska möjligheter som utvecklingen eventuellt ställt till förfogande för att komma förbi grundlagens bud ger anledning till mycken oro, icke minst därför att sådana försök som lyckas faktiskt bidra till att i sin mån luckra upp respekten för grundlagens stränga bud i dess helhet».

För att markera att den föreslagna förordningen måste betraktas såsom ett tillfälligt avsteg från vedertagna demokratiska rättsregler fastställdes dess giltighet till endast ett år, och det var säkerligen i huvudsak denna karaktär av provisorisk åtgärd som förmådde majoriteten i riksdagen att trots alla betänkligheter bifalla förslaget. Då regeringen vid giltighetstidens utgång 1941 ansåg sig böra begära förlängning av förordningens giltighet till den 1 juli 1942, framfördes såväl i utskottet som i kamrarna ännu starkare betänkligheter mot förslaget än vad som var fallet ett år tidigare. Utskottet förkortade den av regeringen begärda terminen med tre månader och yrkade att förordningen skulle upphöra att gälla den 31 mars 1942 i stället för av regeringen föreslagna giltighetstid till den 30 juni. Utskottets talesmän underströko i debatten att utskottet därmed velat poängtera att förordningen snarast möjligt borde bringas ur världen.

I debatten i första kammaren anförde sålunda herr Branting: »Det synes åtminstone mig obestridligt, att en förordning av denna beskaffenhet, som låter allvarliga rättspåföljder inträda utan dom och rannsaking, innebär ett avsteg från de principer som eljest anses normgivande i vårt lagsamhälle... Det förefaller åtminstone mig ovedersägligt att i tryckfriheten ingår rätten att på normalt sätt sprida den tryckta skriften... Man brukar tala om att en fråga faller framåt när ett förslag avslås under sådana omständigheter att det troligen blir antaget nästa gång. Jag vill här se läget under en motsatt synvinkel och yrka bifall, herr talman, till utskottets utlåtande under förhoppning att transportförbudsförordningen nästa gång skall falla.»

Herr Knut Petersson anförde att »tryckfrihet självfallet måste inbegripa jämväl rätten att sprida tryckta skrifter. Om den bara innebure rätten att trycka skrifter för att sedan stoppa dem i byrålådan, skulle ju hela tryckfriheten vara meningslös... Men förutsätter man, att tryckfriheten jämväl in-

begriper rätten att sprida en tryckt skrift, då kan jag inte se, att en författning som denna låter sig förenas med svensk tryckfrihetsrätt.»

Utskottets ordförande herr Schlyter uttalade i debatten den förhoppningen »att det inom den sålunda givna respittiden skall visa sig möjligt att finna utvägar för att undgå fortsatt anlitande av denna på sidan om tryckfrihetsförordningen i hast anlagda kristidsväg...»

I andra kammaren anförde herr Hedlund i Östersund: »När den som förbrutit sig mot andra lagar dömts av domstol, vet han vilken dom han får — när den som förbryter sig mot tryckfrihetsförordningen får sin dom, vet han icke alls vilken påföljd det blir, ty detta är beroende på vilken uppfattning justitieministern som prövar ärendet har om huruvida påföljd skall följa domen eller inte. Detta är efter min uppfattning uppenbart i strid emot den rättsordning som i andra fall gäller. Förmodligen är det väl också detta som gör första lagutskottet så betänksamt, att det vill låta förordningen få tre månader kortare livslängd än justitieministern önskar.»

Även utanför riksdagen har förordningen om transportförbud uppväckt stark oro i frisinnade demokratiska kretsar. Vid ett möte som hölls den 23 oktober 1940 och var anordnat av Sveriges författareförenings styrelse uttalade sålunda generaldirektören Anders Örne följande: »... att göra transportförbud på tryckalster utan domstols medverkan och många andra liknande åtgärder, står givetvis också i avgjord strid mot andan i en rättsstats författningar och mot alla nödvändiga konstitutionella sedvanor.»

Vid samma möte uttalade redaktör H. K. Rönblom: »De garantier som äro avsedda att hindra att transportförbudet användes i oträngt mål äro av rent humbugsartad natur. Om vi någon gång här i landet skulle få en sämre justitieminister än den nuvarande, så kan han på den redan öppnade vägen driva sina undertryckningsåtgärder vida längre än vad hittills skett.»

Regeringen har vid utövandet av de befogenheter, förordningen om transportförbud gett densamma, varit ytterst ensidig. Med undantag för några månaders transportförbud mot tidningen Trots allt! har förordningen endast tillämpats mot den kommunistiska pressen, vilken oavbrutet sedan förordningens tillkomst varit föremål för transportförbud. Då förordningen tillkom motiverades densamma bl. a. med att den vore att betrakta som en nödfallsåtgärd i avvaktan på en revision av tryckfrihetsförordningen. Denna revision har sedermera företagits och grundlagen har ändrats i överensstämmelse med de krav regeringen ansett nödvändiga i fråga om tryckfriheten. Den politiska situation som rådde vid transportförbudets genomförande är nu i väsentliga stycken förändrad. Regeringen har senast vid innevarande riksdags remissdebatt genom statsministern deklarerat, att generella förbudsåtgärder riktade mot vissa politiska åsiktsriktningar av regeringen icke för närvarande anses lämpliga för skyddande av den demokratiska ordningen i Sverige. Regeringen har i denna deklaration även signalerat åtgärder för ett snabbare och effektivare över-

vakande av periodiska skrifter för att undgå förutsatta olägenheter av den bestående tryckfriheten. Dessa förhållanden skulle kunna anses såsom tillräcklig motivering för att förordningen om transportförbud av regeringen icke längre betraktas såsom nödvändig och att sålunda transportförbudet automatiskt skulle försvinna ur den svenska rättsordningen vid giltighetstidens utgång den 31 mars i år. Med den kännedom jag har om provisoriska lagstiftningsåtgärders sega livskraft, vågar jag dock icke förutsätta att förordningen om transportförbud kommer att upphävas. För närvarande gäller förordnandet om transportförbud kommunistiska partiets tidningsorgan Ny Dag, Arbetartidningen, Norrskensflamman, Sydsvenska Kuriren samt Kalmar Läns Kuriren. De huvudsakliga följderna av transportförbudet mot dessa tidningar äro av rent ekonomisk art. Tidningen Norrskensflamman som utkommit under 35 år i Luleå har för närvarande flera abonnenter än vad fallet var vid transportförbudets ikraftträdande. Dessa abonnenter få emellertid betala extra avgifter för att bekomma sin tidning, vilken befordras till dem med privata transportmedel. Enligt vad ekonomichefen i Norrskensflamman uppgiver har sålunda tidningens utgifter för transporter med ungefär 50,000 kronor överstigit de kostnader som skulle åvilat densamma för transporter genom postverkets försorg. Det resultat statsmakterna uppnått genom transportförbudet mot Norrskensflamman är alltså att innehavare av gengasbilar haft tillfälle att intjäna cirka 50,000 kronor som Norrskensflammans läsekrets fått betala. Ingen torde väl förtänka de arbetare som sålunda utsättas för ekonomiska offer om de ställa sig fullkomligt oförstående till den visdom från statsmakternas sida som tar sig sådana uttryck. Det är självklart att dessa betrakta transportförbudet mot sina tidningar som en ekonomisk hämndåtgärd från statsmakternas sida. De måste givetvis betrakta det såsom ett kränkande av sina medborgerliga rättigheter att de hindras bekomma den tidning på vilken de prenumerera på sätt som andra tidningsprenumeranter erhålla tidningen, nämligen genom postverket.

Samma är förhållandet i fråga om övriga transportförbudna tidningar. Den läsekrets dessa tidningar ha kan dagligen konstatera att tidningar som av en stor allmänhet betraktas som synnerligen landsskadliga, tidningar som av fackliga och socialdemokratiska arbetarorganisationer blivit föremål för bojkottåtgärder på grund av sin öppna propaganda mot den svenska neutralitetspolitiken, fritt få försäljas och spridas samt befordras genom postverket, under det att tidningar transportförbudas som kämpa för neutralitetslinjen, för Sveriges frihet och oavhängighet.

Det är inget tvivel om att transportförbudet mot den kommunistiska pressen av allmänheten i dag underkännes. Då emellertid regeringen fastställt att transportförbudet fortfarande skall gälla nämnda tidningar, och då ännu intet är känt om regeringens planer i fråga om transportförbudsförordningens fortsatta vara eller icke vara, ber jag med hänvisning till vad jag sålunda anfört att få föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att transportförbudet mot tidningarna Ny Dag, Arbetartidningen, Norrskensflamman, Sydsvenska Kuriren och Kalmar Läns Kuriren omedelbart upphäves.

Stockholm i januari 1942.

Sven Linderot.
